

اهداف ارمانی (فلسفی) حاکم بر آموزش و پرورش سوریه و ایران (یک مطالعه تطبیقی)

یوسف ادیب^۱، قمر محمد خربوطلی^۲

۱-استاد دانشکده علوم تربیتی - دانشگاه تبریز

۲-دانشجوی دکتری دانشکده علوم تربیتی - دانشگاه تبریز

چکیده

نظامهای آموزشی نقش بسیار مهمی را در تربیت و پرورش نیروی انسانی و رشد و توسعه کشورها ایفاء می نمایند. به همین خاطر به آموزش و پرورش اهمیت زیادی داده شده است تا از لحاظ کمی و کیفی رشد پیدا بکند. برای اعتلای کیفی و کمی آموزش و پرورش هر کشوری ابتدا باید دریافت که فلسفه حاکم بر نظام آموزشی آن کدام است، زیرا تعیین خط مشی های آموزشی باید همواره بر اساس نظام فلسفی حاکم بر آن باشد. با مطالعه اهداف آرمانی می توانیم برنامه درسی هر کشور را درک بکنیم. چون جنبه فلسفی-عقیدتی داشته و بسیار کلی و تجربیدی هستند. در این مقاله تلاش شده اهداف آرمانی دو کشور جمهوری اسلامی ایران و جمهوری عربی سوریه بررسی شوند، و مکتب های فلسفی حاکم بر سیستم ها آموزشی این دو کشور مشخص شوند. که یافته ها نشان دهد اینکه بیشتر مبانی اصلی فلسفه حاکم بر آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران اسلامی است ولی از مکاتب دیگرمانند پراگماتیسم هم متأثر است. اما فلسفه غالب بر نظام آموزشی سوریه ملی گرایی است که هدف آرمانی غالب هدف آن ترقی بخشیدن منافع ملت عرب است و باز از مکاتب فلسفی دیگر تحت تاثیر قرار گرفته است. یافته اصلی که اینجا وجود دارد اینکه ما باید اهداف آرمانی هر سیستم آموزشی بر مبنای مکاتب فلسفی که با همدیگر تعارض ندارند.

واژگان کلیدی: اهداف آرمانی، اسلام گرایی، ملی گرایی، پراگماتیسم

مقدمه:

هر فرد از ابتدای زندگی خود در حال آموزش است. بخشی از این آموزش به واسطه نظام آموزشی حاکم بر جامعه، اکتساب یا رشد میابد. امروزه، نظامهای آموزشی نقش بسیار مهمی را در تربیت و پرورش نیروی انسانی و رشد و توسعه کشورها ایفاء می نمایند. (کیمیا السادات و رضا، ۱۳۹۹) به همین خاطر به آموزش و پرورش اهمیت زیادی داده شده است تا از لحاظ کمی و کیفی رشد پیدا بکنند. برای اعتلای کیفی آموزش و پرورش ابتدا باید دانست که فلسفه آموزش و پرورش و مکتب فکری حاکم بر نظام آموزشی کدام است و آیا حرکت ما بر اساس آرمانهای آن مکتب فکری صورت می گیرد یا نه؟ نیز در صورت عدم همخوانی میان آرمانها، ارزشها و عملکردها، نظام آموزشی از داخل از هم فرو می پاشد. برای اعتلای کیفی و کمی آموزش و پرورش هر کشوری ابتدا باید دریافت که فلسفه حاکم بر نظام آموزشی آن کدام است، زیرا تعیین خط مشی های آموزشی باید همواره بر اساس نظام فلسفی حاکم بر آن باشد.

باید دانست هدف آرمانی، یک چشم انداز ویژه به سوی آینده ای است می توان گفت که اهداف آرمانی بخشی از مفهوم برنامه درسی تلقی می شود بلکه هدف آرمانی ترجمه واقعی و اجرایی فلسفه تربیت است چون از نظریه های فلسفی برگرفته شده است. (تیشوری، ۲۰۰۵) و با مطالعه این اهداف آرمانی می توانیم برنامه درسی هر کشور را درک بکنیم. چون جنبه فلسفی - عقیدتی داشته و بسیار کلی و تجربیدی هستند. و این هدفها در حوزه عمل خبرگان نظام آموزش و پرورش قرار می گیرند. مانند تحکیم ایمان به خدای یکتا، تاسیس جامعه اسلامی، نیل به سعادت و... هدفهای آرمانی به لحاظ کلیتی که دارند، گاهی مبهم بوده و از جهات مختلفی قابل تفسیر می باشند. اهداف غائی برای نظام آموزشی تدوین می شوند و در تهیه و تدوین آنها معلم نقش ندارد. در طرح درس روزانه نوشتن هدف غائی ضروری نمی باشد.

اهداف آرمانی معاییر دارد که از این معاییر:

۱. برای یک مقصود مشخص باشد: هدف آرمانی چیزی است که به پای آن می ایستیم و به آن باور داریم، نه چیزی که علیه آن کار می کنیم.
۲. پذیرا باشد: هدف آرمانی هم در نقش یک دعوت نامه عمل کرده و ما را ترغیب می کند تا به گروه بپیوندیم و هدفی فراتر از خودمان را به پیش ببریم.
۳. خدمت محور باشد: یک هدف آرمانی باید حداقل شامل دو گروه باشد؛ دهنده ها و گیرنده ها.
۴. منعطف باشد: باید اهدافی ماندگار، منعطف و جاودان داشته باشیم.
۵. آرمان گرایانه باشد: هدف آرمانی باید بزرگ، جسورانه و در نهایت دست نیافتنی باشد. (Sinek, ۲۰۱۹)

لازم به ذکر است تحقیقاتی در مورد اهداف آرمانی و رابطه متقابل آنها با رفتار انسانی وجود دارد (Astin, Nicholas ۱۹۶۴; Little, ۱۹۸۳; Bolen, Hoeflin, ۱۹۸۶; Niedenthal et al, ۱۹۸۵; Palys & Little ۱۹۸۳; Ames 1992; Ames & Archer 1988; Dweck & Leggett 1988; Locke & Latham ۱۹۹۰).

(1990; Pintrich & De Groot 1990; Pintrich & Schrauben 1992; Schutz 1993; Schunk 1985 همچین اهداف آرمانی تأثیری مستقیم و بسیار بالایی بر اهداف فرعی آموزشی و تأثیر غیر مستقیم بر راهبردهای تدریس و یادگیری و عملکرد تحصیلی دارد. (Schutz, & Lanehart, 1994) حتی فراتر از این نظریه پردازان و محققانی که ماهیت اهداف آرمانی را بررسی کرده اند، پیوندهای متعددی بین اهداف فرد و جهت گیری افکار و رفتارهای فرد ارائه کرده اند. برای مثال، نشان داده شده است که اهداف آرمانی با انتخاب رشته دانشگاهی مرتبط است (Astin & Nicholas 1964). همچنین، هوفلین و بولسن (۱۹۸۶) دریافتند که برای زنان تحصیلکرده دانشگاهی، تصمیمات عمده ای که آنها گزارش می کنند حول محور اهداف زندگی آنها در زمینه هایی مانند آموزش، شغل و خانواده می چرخد. همچنین نشان داده شده است که اهداف بر تصمیم گیری مربوط به انتخاب مسکن، فعالیت های روزانه و رفتار معطوف به پروژه های شخصی دانش آموزان تأثیر می گذارد (Palys & Little 1983; Zirkel, Cantor, Niedenthal et al ۱۹۸۵؛ ۱۹۹۰).

اهداف آرمانی در سیستم آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران:

پس از انقلاب اسلامی ۱۳۵۷، هدفهای آموزش و پرورش رسمی در ایران تغییر کرده است که به قرار ذیل مطرح می شوند: کمال انسان در نظام تعلیم و تربیت اسلامی رسیدن به قرب الهی است. این هدف غایی به اهداف زیر تقسیم می شود:

الف: اهداف اعتقادی:

- ۱- ایجاد زمینه ی لازم برای خودشناسی و خداشناسی و تقویت روحیه حقیقت جویی.
- ۲- تقویت ایمان و اعتقاد به مبانی اسلام و بسط بینش الهی بر اساس قرآن کریم و سنت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) و ائمه ی معصومین (علیه السلام) با مراعات اصول ۱۲ و ۱۳ قانون اساسی در مورد پیروان مذاهب اسلامی و اقلیتهای دینی.
- ۳- پرورش روحیه پذیرش حاکمیت مطلق خداوند بر جهان و انسان و اعمال این حاکمیت در جامعه بر اساس اصل ولایت فقیه.

ب: اهداف اخلاقی:

- ۱- تزکیه و تهذیب نفس و رشد فضایل و مکارم اخلاقی بر اساس ایمان به خدا و تقوای اسلامی
- ۲- پرورش روحیه تعبد الهی و التزام عملی به احکام و آداب اسلامی.
- ۳- پرورش روحیه اعتماد به نفس و استقلال شخصیت.
- ۴- تقویت احساس کرامت اخلاقی و برانگیختن عزت نفس.
- ۵- پرورش متعادل عواطف انسانی و همزیستی مسالمت آمیز.
- ۶- پرورش روحیه نظم و انضباط.

۷- پرورش روحیه مبارزه با بیکارگی، بطالت و مشاغل کاذب.

پ: اهداف علمی آموزشی:

- ۱- تقویت روحیه ی تحقیق، تعقل و تفکر، بررسی و تعمق، نقد و ابتکار.
- ۲- پرورش روحیه ی تعلیم و تعلم و تربیت مستمر.
- ۳- شناخت، پرورش و هدایت استعدادهای افراد در جهت اعتلای فرد و جامعه.
- ۴- شناخت اسرار جهان آفرینش و قوانین طبیعت به عنوان آیات الهی به منظور پیشبرد دانش و معرفت و تجارب بشری.
- ۵- ترویج زبان و خط فارسی به عنوان زبان و خط رسمی مشترک مردم ایران و آموزش زبان عربی به منظور آشنایی با قرآن و معارف اسلامی.
- ۶- توسعه علوم و فنون و مهارتهای مورد نیاز فرد و جامعه.
- ۷- پرورش روحیه کتابخوانی و مطالعه.
- ۸- پرورش روحیه مشارکت و همکاری در فعالیتهای گروهی.

ت: اهداف فرهنگی هنری:

- ۱- شناخت، پرورش و هدایت ذوق و استعدادهای مختلف هنری و زیبایی شناسی.
- ۲- شناخت زیبایی های جهان آفرینش به عنوان مظاهر جمال الهی.
- ۳- شناخت هنر اسلامی و هنرهای ملی و جهانی مناسب.
- ۴- پرورش روحیه ی حفظ میراث فرهنگی هنری و تاریخی.
- ۵- شناخت ادب فارسی به عنوان جلوه گاه ذوق هنر و مظهر وحدت ملی و اجتماعی کشور.
- ۶- شناخت فرهنگ و آداب و سنن مطلوب جامعه ی اسلامی ایران.
- ۷- تقویت روحیه احتراز از رسوم منحط و خرافی.
- ۸- شناخت تاریخ و فرهنگ و تمدن اسلام، ایران و جهان با تأکید بر فرهنگ معاصر.

ث: اهداف اجتماعی:

- ۱- پرورش روحیه ی پاسداری از قداست و روابط خانواده بر پایه ی حقوق و اخلاق اسلامی.
- ۲- پرورش روحیه تحقق بخشیدن به قسط اسلامی و پاسداری از آن.
- ۳- پرورش روحیه برادری و تعاون اسلامی و همبستگی ملی و فرهنگی و تقویت آن.
- ۴- پرورش روحیه ی امر به معروف و نهی از منکر به عنوان وظیفه ای همگانی.

- ۵- پرورش روحیه ی احترام به قانون و التزام به رعایت آن.
- ۶- پرورش روحیه ی نظم در روابط فردی و اجتماعی.
- ۷- پرورش روحیه ی مسؤولیت پذیری و مشارکت در فعالیتهای دینی، فرهنگی و اجتماعی.
- ۸- تقویت روحیه تولی و تبری.
- ۹- تقویت روحیه گذشت، فداکاری و ایثار در روابط اجتماعی.
- ۱۰- پرورش سعه صدر و تحمل آرای دیگران در برخورد اندیشه ها.
- ۱۱- پرورش روحیه احترام به شخصیت افراد و مراعات حقوق مادی و معنوی آنان.
- ۱۲- پرورش روحیه مقاومت در برابر تبلیغات سوء.

ج: اهداف زیستی:

- ۱- تأمین سلامت جسمی و بهداشت روانی با فراهم ساختن شرایط مناسب.
- ۲- تقویت روحیه رعایت بهداشت عمومی و حفظ محیط زیست.
- ۳- پرورش روحیه توجه به تربیت بدنی به عنوان زمینه ای برای رشد معنوی انسان.

چ: اهداف سیاسی:

- ۱- ارتقای بینش سیاسی بر اساس اصل ولایت فقیه در زمینه های مختلف جهت مشارکت آگاهانه در سرنوشت سیاسی کشور.
- ۲- پرورش روحیه ی اتحاد اسلامی بین مسلمانان و حمایت از حق طلبان، عدالتخواهان، مظلومان و مستضعفان جهان و تقویت روحیه مبارزه با مستکبران، استثمارگران و ستمکاران بر اساس ارزشهای اسلامی.
- ۳- پرورش روحیه پاسداری از استقلال همه جانبه کشور و نفی هر گونه ستمگری و ستم کشی و سلطه گری و سلطه پذیری.
- ۴- پرورش روحیه سلحشوری به منظور حفظ کیان اسلام و تقویت بنیه دفاعی کشور.
- ۵- تقویت بینش سیاسی نسبت به مسائل ایران و جهان، بخصوص ممالک اسلامی و ملل محروم.
- ۶- شناخت ترفندهای استعمار و استکبار جهانی و ضرورت مبارزه با آن.

ح: اهداف اقتصادی:

- ۱- توجه به اهمیت رشد اقتصادی به عنوان وسیله ای برای رسیدن به رشد توسعه اجتماعی.
- ۲- شناخت ارزش و قداست کار و معاش حلال.
- ۳- مهارت بخشی و ایجاد آمادگی و علاقه جهت اشتغال موکد در بخشهای کشاورزی، صنعت و خدمات.

- ۴- ایجاد روحیه ساده زیستی، قناعت و پرهیز از هر گونه اسراف و مصرف زدگی و تجمل گرایی.
- ۵- پرورش روحیه انفاق و دستگیری از محرومان.
- ۶- تقویت روحیه عمل به احکام اقتصادی اسلام.
- ۷- شناخت حرف و مشاغل مولد جهت افزایش درآمد ملی، رفع بیکاری و وابستگی اقتصادی.
- ۸- تقویت روحیه مبارزه با بهره کشی اقتصادی و مشاغل خلاف مصالح جامعه اسلامی.
- ۹- شناخت منابع اقتصادی کشور و شیوه های صحیح استفاده از آنها و پرورش روحیه حراست از اموال عمومی و ثروت ملی. (عسکریان، ۱۳۹۱)
- والبته طبق قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران آموزش و پرورش و تربیت بدنی رایگان برای همه در تمام سطوح، و تسهیل و تعمیم آموزش عالی.
- اهداف آرمانی در سیستم آموزش و پرورش جمهوری عربی سوری:**
- آیین های در قانون اساسی جمهوری عربی سوری وجود دارد که اهداف آرمانی سیستم آموزش و پرورش سوریه را آشکار می کند:
- در اصل ۲۸ آمد:
- نظام آموزشی مبتنی بر ایجاد نسلی است که به هویت، میراث، وابستگی و وحدت ملی خود پایبند باشد.
- در اصل ۲۹:
- ۱- تحصیل حقی است که دولت تضمین می کند و در تمام مراحل آن رایگان است و قانون موارد پرداخت هزینه تحصیل در دانشگاه ها و مؤسسات دولتی را تنظیم می کند.
- ۲- آموزش تا پایان دوره ابتدایی اجباری بوده و دولت موظف است این تعهد را به سایر مقاطع تعمیم دهد.
- ۳- دولت بر آموزش و پرورش نظارت و هدایت می کند تا بین آن و نیازهای جامعه و الزامات توسعه پیوند برقرار کند.
- ۴- قانون نظارت دولتی بر مؤسسات آموزشی خصوصی را تنظیم می کند.
- اصل ۳۰
- تربیت بدنی یک رکن اساسی در ساختن جامعه است و دولت آن را تشویق می کند تا نسلی را آماده کند که از نظر جسمی، اخلاقی و فکری قوی باشد.
- اصل ۳۱
- دولت از تحقیقات علمی با همه الزامات آن حمایت می کند، آزادی خلاقیت های علمی، ادبی، هنری و فرهنگی را تضمین می کند و وسایل دستیابی به آن را فراهم می کند. و استعدادهای خلاق و از نتایج آنها محافظت می کند. (قانون اساسی سوریه، ۲۰۱۲)

روش تحقیق:

این یک تحقیق نسبتاً کیفی است. برای جمع آوری داده‌ها و بررسی منابع اولیه و ثانویه (اسناد بالادستی، کتاب‌ها و مقالات) از روش اسنادی استفاده شد. برای یافتن منابع از روش بولی - جستجوی کلمات کلیدی - استفاده شد. منابع منتخب نیز در پایگاه‌های اطلاعاتی خارجی - مانند Google Scholar، Find Articles، Eric - و پایگاه‌های اطلاعاتی ایرانی - مانند Mega Iran، ISC، Elm Net، SID و پایگاه‌های اطلاعاتی پژوهشگاه‌ها شناسایی شدند.

یافته‌ها:

با مطالعه منابع و اسناد می‌تواند گفت مبانی اصلی فلسفه حاکم بر آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران اسلامی است. همچنین اهداف آرمانی این کشور با عقیده اسلامی همخوانی دارند. به نظر اکثر فلاسفه اسلامی هدف از خلقت انسان تربیت و شکوفایی عقلی اوست و هدف از کسب دانش شکوفایی ذهنی، لذت معنوی و سعادت است یعنی به عبارت دیگر هدف از تربیت تنویر ذهن و ایجاد سجایای اخلاقی است. ولی نکته شباهت بین نظام آموزش و پرورش سوریه و ایران اینکه هر دو نظام از فلسفه پراگماتیسم متأثر هستند و برخی از اهداف آرمانی که مرتبط به حل مشکلات مادی و ربط آموزش به بازار کار این هدف در دو تا نظام از فلسفه پراگماتیسم مشتق هستند. اما فلسفه غالب بر نظام آموزشی سوریه ملی‌گرایی است که هدف آرمانی غالب هدف آن ترقی بخشیدن منافع ملت عرب است لذا سوریه به جمهوری عربی سوریه را نام کردند. البته هم نکته شباهت دوم بین این دو تا سیستم آموزشی اینکه به صورت خالص از یک مکتب فلسفی را استفاده نکردند بلکه از برخی از مکاتب فلسفی دیگر استفاده کردند.

بحث و نتیجه‌گیری:

در نهایت می‌تواند گفت برای اعتلای کمی و کیفی یک سیستم آموزشی باید به زیر بنایی فلسفی که باعث تشکیل اهداف آرمانی آن سیستم دقت کرد چون همانطور در بالا واضح بود هر دو کشور سوریه و ایران از چندتا مکتب فلسفی اقتباس کردند. که مبانی و اهداف آرمانی این مکاتب فلسفی با همدیگر تعارض دارند. پس باید برای ارتقای سیستم آموزشی فلسفه حاکم بر آن سیستم شناخت و در صورت استفاده از مکاتب فلسفی دیگر باید با فلسفه حاکم انطباق کرد همچنین از نیازهای امروز نباید غافلگیر شود. علاوه بر پرهیز از اقتباس ظاهری بدون درک واقعی و روحی است.

منابع:

منابع فارسی:

طیب زاده کیمیالسادات & غیورفر علیرضا. مکاتب فکری حاکم بر آموزش در ایران معاصر و تاثیر آن بر خلاقیت. عسکریان، مصطفی، (۱۳۹۱)، سازمان و مدیریت آموزش و پرورش، تهران: مؤسسه انتشارات امیر کبیر، چاپ نوزدهم

منابع عربی:

عبد الرحمن تیشوری، الاهداف التربویة والادارة التربویة فی سوریه والوطن العربی، الحوار المتمدن-العدد: ۱۳۶۰ - ۲۰۰۵ / ۱۰

۲۷ /

قانون اساسی سوریه، مجلس شورای سوریه، ۲۰۱۲.

منابع انگلیسی:

- Ames, C. (1992). Classrooms: Goals, structures, and student motivation. *Journal of Educational Psychology*, 48 (3), 261-271.
- Ames, C. & J. Archer. (1988). "Achievement goals in the classroom: Students' learning strategies and motivation processes." *Journal of Educational Psychology*, 80, 260-267.
- Astin, A.W. & R.C. Nicholas. (1964). "Life goals and vocational choice." *Journal of Applied Psychology*, 48, 50-58.
- Dweck, C.S. & E.L. Leggett. (1988). "A social-cognitive approach to motivation and personality." *Psychological Review*, 95, 256-273.
- Hoeflin, R. & N. Bolsen. (1986). "Life goals and decision making: Educated women's patterns." *Journal of Home Economics*, 32-35, 45.
- Little, B. (1983). "Personal projects: A rationale and methods for investigation." *Environmental Behavior*, 15, 273-309.
- Locke, E.A. & G.P. Latham. (1990). *A theory of goal setting and task performance*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Niedenthal, P.M., N. Cantor, & J.F. Kihlstrom. (1985). "Prototyping-matching: A strategy for social decision making." *Journal of Personality and Social Psychology*, 48, 575-584.
- Palys, T.S. & B.R. Little. (1983). "Perceived life satisfaction and the organization of personal project systems." *Journal of Personality and Social Psychology*, 44, 1221-1230.
- Pintrich, P.R. (1989). "The dynamic interplay of student motivation and cognition in the college classroom." *Advances in motivation and achievement: Motivation enhancing environments*, 6, 117-160.
- Pintrich, P.R. & B. Schrauben. (1992). "Students' motivational beliefs and their cognitive engagement in classroom academic tasks." Pp. 149-183 in *Student perception in the classroom*, edited by D. Schunk & J. Meece. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Schunk, D.H. (1985). "Participation in goal setting: Effects of self-efficacy and skills of learning in disabled children." *Journal of Special Education*, 19, 307-317.
- Schutz, P.A. (1991). "Goals in self-directed behavior." *Educational Psychologist*, 2, 55-67. -. (1993). "Additional influences on response certitude and feedback requests." *Contemporary Educational Psychology*, 18, 427-441
- Schutz, P. A., & Lanehart, S. L. (1994). Long-term educational goals, subgoals, learning strategies use and the academic performance of college students. *Learning and Individual Differences*, 6(4), 399-412.
- Sinek, S. (2019). *The infinite game*. Penguin.

Arch

Zirkel, S. & N. Cantor. (1990). "Personal construal of life tasks: Those who struggle for independence." *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 172-185.